

dr hab. Tomasz Bajkowski, prof. UwB

Białystok, 18. 07. 2023.

Wydział Nauk o Edukacji

Uniwersytet w Białymstoku

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Pani mgr Sylwii Ryszawy pt. *Aktywność fizyczna kobiet w dyscyplinie piłki nożnej i jej uwarunkowania w opiniach zawodniczek, trenerów i kibiców. Studium socjopedagogiczne*, napisana pod opieką naukową prof. dr hab. Aliny Szczurek-Boruty

Oceny przedstawionej mi do recenzji rozprawy doktorskiej dokonam w oparciu o kryteria wynikające z Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 14 marca 2003 roku (artykuł 13). Kolejno poddam ocenie: oryginalność pracy i jej znaczenia (w aspekcie jej tematu, zakresu badań oraz poziomu oryginalności postawionego problemu naukowego i jego rozwiązania); zasadność i kompletność przedstawionych w rozprawie podstaw teoretycznych i poziomu ogólnej wiedzy teoretycznej Autorki w zakresie podejmowanego tematu; zasadność i poprawność przyjętych rozwiązań metodologicznych oraz zastosowanych procedur badawczych; charakter i poziom dokonanych analiz empirycznych, sposób ich prezentacji oraz adekwatność wniosków badawczych.

▪ Oryginalność pracy i jej znaczenie

Wysoko oceniam fakt podjęcia przez Autorkę problematyki aktywności fizycznej kobiet w dyscyplinie piłka nożna i jej uwarunkowań. Atutem jest prowadzenie badań nad tą problematyką z perspektywy trzech grup badanych osób tj. samych zawodniczek, ich trenerów oraz kibiców tej dyscypliny sportu. Ta potrójna percepcja w dużym stopniu zapewnia zobiektywizowanie obrazu badanego zjawiska. Zaprezentowany pomysł badawczy koresponduje z obecnymi potrzebami społecznymi na badania zmian zachodzących w postrzeganiu i definiowaniu kategorii kobiecości i męskości, przesunięć społeczno-kulturowych w obszarze ról społecznych oraz przedefiniowania możliwych pól badawczych w zakresie gender studies. Ciągła dezaktualizacja zakresów obu kategorii

płci wymusza na badaczach społecznych eksplorację czynników zmian, co daje podstawę do względnego przewidywania trendów i tendencji. Badanie aktywności fizycznej kobiet w dyscyplinie często odbieranej jako „męska”, wydaje się ciekawą próbą zweryfikowania często krzywdzących stereotypów i ukazania pozytywnych konsekwencji uprawiania tego typu dyscypliny sportowej przez kobiety. Szczególnie ważne, co podkreśla Autorka (sama uprawiająca jedną z odmian tej dyscypliny sportowej), jest umożliwienie piłkarkom przedstawienia własnych poglądów na temat nierówności społecznych występujących w sporcie.

Problematyka aktywności fizycznej mieści się w polach badawczych pedagogiki społecznej a bardziej szczegółowo w zakresie pedagogiki sportu i pedagogiki zdrowia. Przedmiotem zainteresowań tej ostatniej subdyscypliny, jak słusznie Autorka przytacza za Ewą Syrek, są „społeczno-środowiskowe uwarunkowania zdrowia i choroby, wieloaspektowe i wielosektorowe działania środowiskowe na rzecz zdrowia różnych grup społecznych oraz badanie i ewaluacja procesu edukacji zdrowotnej (wychowania i kształcenia) ukierunkowanej na doskonalenie zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego oraz umiejętności życiowych sprzyjających zdrowemu stylowi życia i poprawie jakości życia w każdym okresie życia człowieka celem projektowania pedagogicznych działań kompensacyjnych na rzecz jednostki i środowiska (...)”¹. Praca przedłożona mi do recenzji wpisuje się zarówno w tę diagnostyczną, jak i projekcyjną misję pedagogiki zdrowia, co zasługuje na podkreślenie i słowa uznania. Badanie źródeł dobrostanu człowieka, uwzględniając synergię warstwy biologicznej, psychicznej i społecznej jest interesujące poznawczo, ale również ważne z punktu widzenia dobrostanu społecznego.

Stymulowanie do aktywności fizycznej to część procesu socjalizacji, odbywającej się w przestrzeni rodzinnej, szkolnej oraz rówieśniczej. Autorka słusznie to zauważa oraz podkreśla, badając źródła motywacji oraz nadawania aktywności fizycznej odpowiedniego znaczenia. Zakotwicza to w procesy wychowania poprzez sport, którego efektem może być osiągnięcie pewnego rodzaju odporności, wytrzymałości, elastyczności czy sprężystości, które można by było zoperacjonalizować koncepcjami resilience².

¹ E. Syrek, *Zdrowie i wychowanie a jakość życia. Perspektywy i humanistyczne orientacje poznawcze*. Wydawnictwo UŚ, Katowice 2008, s. 21.

² Zob. m.in.: A. Borucka, K. Ostaszewska, *Koncepcja resilience. Kluczowe pojęcia i wybrane zagadnienia*. „Medycyna Wieku Rozwojowego”, 12(2); K. Konaszewski, *Pedagogika*

Silnym punktem dysertacji jest podjęcie problematyki, która w tej perspektywie badawczej nie ma wystarczającej reprezentacji w literaturze naukowej. Autorka wypełnia więc lukę w obszarze badań nad procesami aktywności fizycznej młodych kobiet, co ważne uprawiających dyscyplinę sportową stereotypowo przypisywaną jako domena mężczyzn. Dobór badanej próby (zawodniczki, trenerzy i kibice) jest trafny i ważny ze względów społecznych i prognostycznych. Warto zaznaczyć warstwę prakseologiczną przedłożonej dysertacji. Zaprezentowany przez Autorkę portret kobiety-piłkarki oraz wskazania dla praktyki stanowią potwierdzenie sensu badań w podjętym obszarze, co w przypadku przedłożonej do recenzji pracy zostało sprawnie zrealizowane.

W oparciu o przedstawione argumenty można stwierdzić, że znaczenie recenzowanej rozprawy doktorskiej jest wysokie w aspekcie obranego tematu, zakresu badań oraz poziomu oryginalności postawionego problemu naukowego.

▪ **Zasadność i kompletność przedstawionych w rozprawie podstaw teoretycznych**

Przedłożona do recenzji rozprawa obejmuje standardowo zredagowane 518 stron wraz z aneksem. Składa się ze wstępu, 3 części (teoretycznej, metodologicznej i empirycznej) a w nich 8 szczegółowych rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu schematów, tabel i wykresów oraz aneksu.

W teoretycznej części pracy znajdują się trafnie dobrane treści dotyczące aktywności fizycznej, jej uwarunkowań, przestrzeni socjalizacyjnych oraz pedagogiki sportu w ujęciu interdyscyplinarnym. Autorka omówiła szczegółowo rys historyczny aktywności fizycznej kobiet oraz rozwój kobiecej piłki nożnej. Ta część pracy pokazuje przestrzeń analizy, w której Autorka czuje się najlepiej. W rozdziale dotyczącym uwarunkowań aktywności fizycznej zostały zaprezentowane teorie i koncepcje potrzeb, motywacji i emocji, które doktorantka przyjęła jako kluczowe z punktu widzenia realizacji swoje projektu badawczego. Uznając pełne prawo Autorki do wyboru koncepcji i teorii, brakowało mi czasem odmiennych punktów widzenia lub koncepcji, które dawałyby szersze możliwości analizy zebranego materiału badawczego. Na przykład obok koncepcji potrzeb Abrahama Masłowa, można było wykorzystać koncepcję potrzeb Kazimierza Obuchowskiego. Wzajemne zależności realizacji potrzeb samozachowania z

wybranymi potrzebami orientacyjnymi (np. kontaktu emocjonalnego i poczucia sensu życia), w przypadku analizy znaczenia aktywności fizycznej w przestrzeni samorealizacji zawodniczek piłki nożnej mogłyby być cennym tłem analiz.

W kolejnych podrozdziałach dotyczących społeczno-kulturowych uwarunkowań aktywności fizycznej kobiet Autorka z dużą umiejętnością recepcji źródeł dokonuje przeglądu stanowisk wyjaśniających procesy stereotypizacji. W dalszej części pracy omówione zostały agendy socjalizacyjne tj. rodzina, szkoła i grupa rówieśnicza. Tu pozwolę sobie na drobną uwagę dotyczącą proporcji prezentowanych treści. Kontekst wychowawczy wydaje się zbyt ważny by poświęcać tym poszczególnym punktom odniesienia procesu socjalizacji dość mało miejsca (np. w odniesieniu do wcześniejszej bardzo bogatych podrozdziałów dotyczących rysu historycznemu aktywności fizycznej kobiet). Ukazanie specyfiki i głównych mechanizmów zachodzących w poszczególnych środowiskach w większym stopniu przybliżyłoby obraz procesu konceptualizacji prezentowanego projektu badawczego.

Rozdział trzeci dotyczy pedagogicznych i wychowawczych walorów aktywności fizycznej. Autorka dokonała wyboru teorii i koncepcji zdrowia, które ukazują punkt odniesienia jej analiz. Oparcie o społeczno-ekologiczny model zdrowia wydaje się zabiegiem słusznym i adekwatnym. Poszerzyłbym tylko tę część analiz o koncepcję resilience, która dałaby możliwość ukazania szerszych powiązań działań prozdrowotnych na kondycję biologiczną, psychiczną i społeczną człowieka.

Podsumowując recenzowany aspekt dysertacji stwierdzam, że wymienione obszary tematyczne potraktowane są przez Panią Sylwię Ryszawy wielowątkowo i komplementarnie. Autorka w czytelny, ustrukturyzowany sposób przedstawia poszczególne zagadnienia, co daje efekt przejrzystości pracy. Przegląd stanu wiedzy w zakresie podjętej problematyki dysertacji oceniam jako bogaty. Omówione przez Autorkę wybrane teorie i koncepcje uznaję za słuszenie dobrane i adekwatne do podjętej problematyki badań. Doktorantka dokonała nie tylko opisu poszczególnych odniesień teoretycznych, lecz także umiejętnie uzasadniła ich związek z podjętą problematyką rozważań i badań. Umiejętność wykorzystania trafnych źródeł, ogólny poziom wiedzy teoretycznej Autorki w zakresie podejmowanego tematu składają się na moją wysoką ocenę teoretycznych podstaw recenzowanej pracy.

▪ **Zasadność i poprawność przyjętych rozwiązań metodologicznych oraz zastosowanych procedur badawczych**

Autorka poprawnie dokonała opisu poszczególnych etapów procesu badawczego oraz metodologicznych podstaw badań. Podjęła próbę poznania interesującego ją zagadnienia z perspektywy paradygmatu normatywnego, socjoekologicznego oraz interpretatywnego. Ze względu na badaną grupę kobiet w kontekście uprawianej dyscypliny sportu (piłki nożnej) Autorka uwzględniła również paradygmat feministyczny. Poszczególne fazy tego procesu sformułowane zostały w oparciu o logiczną prezentację przyczynowo-skutkową poszczególnych wyborów metodologicznych.

Przedmiotem badań Doktorantka uczyniła aktywność fizyczną kobiet w dyscyplinie piłka nożna oraz jej uwarunkowania. Przedmiot jest klarowny i sprecyzowany poprawnie. Ze względu na charakter badań diagnostyczno-weryfikacyjnych Autorka słusznie sformułowała trzy grupy celów: teoretyczne, poznawcze i praktyczne. Dają one możliwość podjęcia kompleksowego procesu diagnostycznego, zarówno na poziomie identyfikacji zjawiska, poszukiwania jego źródeł i znaczenia oraz określenia przesłanek prognostycznych, niezbędnych do ewentualnej ingerencji profilaktycznej. Jedyna uwaga do tej części projektu dotyczyłaby sposobu realizacji celów praktycznych. Widzimy bowiem do kogo działania projektujące byłyby kierowane, jakie treści miałyby zawierać, nie do końca jednak wiemy za pomocą jakich konkretnych metod, narzędzi miałyby być zrealizowane (np. projekty edukacyjne czy też społeczne).

Zaprezentowane cztery grupy problemów badawczych zostały sformułowane jasno i precyzyjnie. Wynikają wprost z dokonanej operacjonalizacji zmiennych. Autorka słusznie sformułowała hipotezy tylko do problemów korelacyjnych (w ramach, których poszukiwano związków między zmiennymi), z pominięciem odpowiedzi na pytania o charakterze diagnostycznym. W tym miejscu miałbym jednak pewną uwagę. Czy nie warto by było stawianych hipotez szerzej uzasadnić, choćby wcześniej prezentowanymi teoriami, koncepcjami lub wynikami innych badań z tego zakresu? Zmienne oraz ich wskaźniki są poprawnie sklasyfikowane. Moje wątpliwości budzi jednak sposób doboru

zmiennych niezależnych. Czy zdaniem Doktorantki nie warto byłoby zbadać większej grupy uwarunkowań, które mogłyby różnicować wynik badania. Mam oczywiście świadomość, że przedłożony projekt ma bardziej charakter diagnozy opinii i obserwowanych zjawisk, ale poszerzona kategoria zmiennych ukazałaby być może też ciekawy obraz etiologii zjawiska.

Autorka przyjęła strategię badań przekrojowych, ilościowo-jakościowych. Wykorzystanie w jednym projekcie badawczym różnych metod i teorii (czyli triangulacji), w moim odczuciu jest walorem, daje bowiem możliwość zaprezentowania zarówno tendencji, jak i pogłębionej analizy egzemplifikacji poszczególnych przykładów.

Pierwsza część badań Autorka zrealizowała za pomocą sondażu diagnostycznego, który dostarczyły danych do opisu badanego zjawiska. Na uwagę zasługuje dobór wykorzystanych w ankiecie standaryzowanych oraz autorskich narzędzi badawczych. Druga część badań – jakościowa, była realizowana przy pomocy wywiadu swobodnego. Dobór oraz sposób wykorzystania narzędzi badawczych jest imponujący i wymagający pod względem nakładu sił na opracowanie wyników. Późniejszy przegląd wyników badań przekonuje, że Doktorantka doskonale sobie z tym zadaniem poradziła.

Poszczególne elementy zaproponowanej metodologicznej koncepcji badań własnych, w tym przedmiot badań, cele oraz problemy badawcze, zaproponowane hipotezy, zmienne i wskaźniki, wykorzystane metody badań, organizacja badań oraz zrealizowane w dalszej części sposoby analizy danych są poprawne, rzetelnie i konsekwentnie prowadzone oraz przedstawione. Koncepcja oraz jej realizacja ma złożony, wieloetapowy charakter. Poszczególne etapy są przemyślane, precyzyjnie przedstawione, trafnie zdefiniowane oraz uzasadnione. Moja ocena projektu metodologicznego autorskich badań oceniam bardzo wysoko.

▪ **Charakter i poziom dokonanych analiz empirycznych oraz sposobu ich prezentacji**

Pani mgr Sylwia Ryszawy przeprowadziła badania w kilku etapach. Badania właściwe (ilościowe) zostały, zgodnie ze sztuką, poprzedzone badaniami pilotażowymi, które miały na celu zweryfikowanie narzędzi badawczych, ich doboru i adekwatności. Badaniom zostały poddane trzy grupy osób: zawodniczki (około 90 osób), kibice (około

90 osób) oraz trenerzy (5 osób). Po zrealizowaniu badań sondażowych i ich kodyfikacji i opracowaniu statystycznym, Doktorantka zrealizowała badania jakościowe ukazujące szersze tło badanego zjawiska. Takie komplementarne potraktowanie metod badań zasługuje na podkreślenie i uznanie. Zastosowano triangulację klasyczną oraz triangulację metod. Ponadto Autorka wprowadziła sekwencyjną strategię eksplanacyjną, która pozwala na wykorzystanie badań ilościowych i jakościowych w tym samym projekcie badawczym, jako wzajemne uzupełnianie. Taka procedura analizy zgromadzonych danych jest przejrzysta i wnikliwie opracowana. Analiza danych jest bardzo bogata i interesująca.

Część empiryczna składa się z czterech bardzo obszernych rozdziałów prezentujących zarówno obraz aktywności fizycznej kobiet w dyscyplinie piłka nożna, jej wartości i roli oraz ukazanie szerokiego spektrum uwarunkowań tego obrazu. W tym miejscu warto zaznaczyć mrówczą wręcz pracę Doktorantki, która przedstawiła bardzo uporządkowany i bogaty w swojej treści opis (sprawozdanie) z efektu swoich badań. Zarówno diagnoza stanu, jak i badane uwarunkowania budzą ciekawość odbiorcy a co ważniejsze dają poczucie realizacji przemyślanego projektu badawczego. Treści przedstawione są w formie odpowiedzi na postawione problemy badawcze. Mnogość przedstawionych wyników badań, trafnie podzielonych na segmenty, towarzyszy autorska analiza i interpretacja świadcząca o swobodzie i dojrzałości Doktorantki w poruszaniu się na polu eksploracji naukowo-badawczej. Prezentacja wyników badań w formie tabel, wykresów i opisów jest czytelna, wyczerpująca i logiczna w swojej konstrukcji.

Podsumowując tę część pracy stwierdzam, że wybór treści oraz ich prezentacja jest poprawna, interesująca, oparta na wnikliwie dobranych wskaźnikach. Poszczególne wyniki badań są trafnie komentowane i interpretowane. Analiza materiału empirycznego jest przejrzysta i logiczna. Autorski komentarz oparty jest na rozpoznanych faktach, na powoływaniu się na wyniki badań innych autorów oraz poszukiwaniu różnych kierunków interpretacji otrzymanych wyników. Ważnym elementem recenzowanej pracy jest jej odniesienie do praktyki społecznej. Autorka przedstawiła ciekawe wnioski z badań, które świadczą o znajomości kompleksowego projektu diagnostycznego. Mój niedosyt budzą natomiast dość skromne rekomendacje dla praktyki społecznej i edukacyjnej. Bogactwo uzyskanych wyników badań oraz wysoka sprawność interpretacyjna Doktorantki

zaprezentowana w części empirycznej przedłożonej pracy, zapowiadała dużo bogatszy skutek prognostyczny w postaci rekomendacji, pomocnych w modyfikacji obecnej rzeczywistości społecznej i edukacyjnej. Ta uwaga jest być może podyktowana wybudzeniem nadmiernego apetytu recenzenta, który wynikał z wielkiej ciekawości poznawczej wywołanej lekturą tak interesującej i bogatej w wyniki badań pracy i potrzebą ich skapitalizowania w postaci propozycji programów zmieniających w pewnych wymiarach rzeczywistość edukacyjną i wychowawczą.

Konkluzja

W świetle wszystkich przedstawionych argumentów stwierdzam, że Pani mgr Sylwia Ryszawy przygotowała rozprawę doktorską poprawną pod względem formalnym i merytorycznym. Posiada kompetencje poznawcze dotyczące analizy i interpretacji tekstów naukowych. Zgromadziła bogaty i interesujący materiał empiryczny. Praca jest dojrzałym koncepcyjnie opracowaniem, wykonanym ze znajomością merytorycznego zakresu problematyki, w oparciu o trafne i poprawne podstawy metodologiczne oraz umiejętnością przekazania wiedzy empirycznej.

Dysertacja spełnia w wysokim stopniu warunki określone w *Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym* z 14 marca 2003 roku; art.13, będąc oryginalnym rozwiązaniem istotnego problemu naukowego oraz wykazując wysokie kompetencje badawcze w zakresie prowadzenia badań naukowych, ich analizy oraz ich opisywania, jak i potwierdzając ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w podjętym temacie.

Na podstawie w/w artykułu wnoszę o przyjęcie rozprawy oraz o dopuszczenie Pani mgr Sylwii Ryszawy do dalszych etapów postępowania. Jednocześnie wnoszę o wyróżnienie przedstawionej mi do recenzji pracy i rekomenduję wydanie publikacji.

